

บทที่ ๔

แนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต

หลักทศพิธราชธรรม เป็นหลักปฏิบัติสำหรับการกำกับ ควบคุม และพัฒนาอารมณ์ของผู้นำให้มีความฉลาดทางอารมณ์มากยิ่งขึ้น เหตุผลสำคัญเพราะผู้นำ หรือผู้ที่ทำให้ผู้อื่นเกิดความพอใจตามที่เรียกขานว่าราชา นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีจิตใจที่สงบนิ่ง ในขณะที่เผชิญหน้ากับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบจิตใจของตัวเอง ความนิ่งจึงมีผลต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นราชา ที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์การประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๑ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทานในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๒ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ศีลในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๓ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้การบริจาคในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๔ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความซื่อตรงในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๕ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความอ่อนโยนในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๖ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความเพียรในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๗ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความไม่โกรธในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๘ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความไม่เบียดเบียนในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๙ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความอดทนในการดำเนินชีวิต

๔.๑.๑๐ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความเที่ยงธรรมในการดำเนินชีวิต

๔.๑ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นการกล่าวถึง วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทานในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ศีลในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้การบริจาคในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความซื่อตรงในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความอ่อนโยนในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความเพียรในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความไม่โกรธในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความไม่เบียดเบียนในการดำเนินชีวิต การประยุกต์ใช้ความอดทนในการดำเนินชีวิต และการประยุกต์ใช้ความไม่คลาดจากธรรมในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ทานในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ทานในการดำเนินชีวิต โดยนำหลักทานในทศพิธราชธรรม คือ การให้ หมายถึง สละทรัพย์สินของบำรุงเลี้ยงดู ช่วยเหลือเกื้อกูล และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ แก่บุคคลอื่น ๆ^๑ การที่ผู้นำ หรือผู้ปกครองจะสร้างการยอมรับนับถือแก่บุคคลอื่น ๆ เพื่อให้การบริหารไปเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น สิ่งแรกที่ผู้นำจะต้องกระทำ คือ การสร้างความเชื่อมั่น ซึ่งความเชื่อมั่นจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและผู้ตาม จนทำให้ผู้ตามเกิดความกล้าในการที่จะแสดงศักยภาพของตนเองออกมาโดยไม่หวาดเกรงอำนาจของผู้นำ คำถามคือ อะไรคือตัวแปรเบื้องต้นของการสร้างความเชื่อมั่น คำตอบคือ การให้ ด้วยเหตุนี้ ภูษิต แรกของการเป็นผู้นำคือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักการให้ เพราะการให้จะเป็นใบเบิกทางให้ผู้ตามหรือคนอื่น ๆ เกิดความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้นว่า การมาของผู้นำนั้นไม่ได้มาเพื่อที่จะเอา แต่มาเพื่อที่จะให้การให้ในบริบทนี้จึงเป็นการให้โดยธรรม ซึ่งหมายถึงอยู่บนทำนองครองธรรม

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในพระพุทธศาสนา คือ พระเจ้ามหาวิชิตราช^๒ การซึ่งมุ่งเน้นการแบ่งปันและจุนเจือบุคคลที่มีความต้องการปัจจัยภายนอก พระองค์ค้นพบความจริงประการหนึ่งว่า สิ่งที่เป็นศัตรู และทำลายต่อความเป็นผู้นำของพระองค์คือ ความยากจนของมวลอาณาประชาราษฎร์ ไม่ใช่หมู่มโจร หรือกองทัพของรัฐอื่นๆ อาศัยเหตุผลดังกล่าว พระองค์จึงขอความร่วมมือมหาเศรษฐี และคฤหาสน์ที่มีโอกาส และกำลังทางการเงินมากกว่าเข้าไปช่วยสนับสนุน และช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เมื่อประชาชนอยู่ดีกินดี ย่อมส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองของพระองค์เอง

การให้จึงเป็นประตูบานแรกที่จะเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้เห็นพฤติกรรมของผู้นำ หรือผู้ปกครองที่แสดงออกต่อคนอื่น ๆ ดังที่พระพุทธศาสนาได้เน้นว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของบุคคลอื่น หรือ ผู้ให้ย่อมผูกใจห่มมิตรไว้ได้^๓ สิ่งที่สามารถชี้ชัดในสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น นายโอเช่ มูอีกา ประธานาธิบดีอูรุกวัย ซึ่งสถานีโทรทัศน์บีบีซีได้เรียกขานว่าเป็นประธานาธิบดีที่ยากจนที่สุดในโลก เพราะมีเงินฝากในธนาคารไม่ถึง ๑๐ ล้านบาท อีกทั้งได้มอบเงินเดือนประจำตำแหน่งส่วนใหญ่ให้แก่มูลนิธิเพื่อนำไปช่วยเหลือประชาชนที่ยากไร้ และขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน การอยู่ในบ้านหลังเล็ก ๆ ที่เรียบง่าย มีสวนปลูกพืชผักเอารับประทาน และมีพาหนะประจำตัวเพียงคันเดียวเท่านั้น อีกทั้งมีตำรวจนำขบวนเพียงคันเดียว และมีตำรวจติดตามเพียงสองคน คำถามคือ เพราะเหตุใด ประชาชนชาวอูรุกวัยจึงไม่ละอายใจต่อชนชาติอื่น ๆ ที่มีประธานาธิบดีที่

^๑ ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕/๑๑๒.

^๒ ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๔/๑๓๐.

^๓ ชู.อิตี. (ไทย) ๒๕/๑๘๙/๕๔๔.

ยากจนที่สุดในโลก แต่คำตอบที่ประธานาธิบดีท่านนี้ ตอบผู้สื่อข่าวคือ ท่านไม่ได้ยากจนตามที่หลายคนตั้งคำถาม แต่ท่านมีความรู้ลึกซึ้งด้วยคุณค่าความเป็นผู้นำที่รู้จักที่จะให้คนอื่น ๆ ซึ่งการให้ดังกล่าวเป็นที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับประชาชนชาวอูรูกวัยซึ่งเป็นผู้เลือกท่านขึ้นมาเป็นประธานาธิบดี^๔

การให้ประการที่สองนั้น คือ การให้ความรู้ หรือธรรมทาน การเป็นผู้นำนั้น จำเป็นจะต้องพัฒนา หรือยกระดับการให้วัตถุมูลค่าความรู้แก่กลุ่มคนที่ทำงานร่วมกัน โดยการอธิบายสิ่งที่ยุ่งยาก ลึกซึ้ง และสับสนให้แก่บุคคลอื่นได้เข้าใจ และปฏิบัติตาม ผู้นำที่ดีจึงต้องสามารถที่จะโน้มน้าวใจผู้อื่นให้เข้าใจด้วยพูดที่ง่าย และนำเสนอข้อมูลที่ชัดเจน ครบคลุม และรอบด้านแก่คนอื่น ๆ มิฉะนั้น จะนำไปสู่ความหวาดระแวงสงสัยต่อข้อมูลที่ได้รับการนำเสนอจากตัวผู้นำตามมา จะเห็นว่า ผู้นำในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำของอังกฤษ เยอรมัน หรืออเมริกา มักจะมีความโดดเด่นต่อการนำเสนอข้อมูลที่นำไปสู่การสร้างรู้ความเข้าใจร่วมกันของประชาชน ดังนั้น ข้อมูลที่ได้รับการนำเสนอจึงไม่ได้มีนัยยะประดุจสารที่ส่งผ่านสื่อต่าง ๆ หากแต่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วย

ส่วนการให้ประการที่สามนั้นเป็นการให้ที่สำคัญและสูงสุดในบรรดาการให้ทั้งหมด คือ การให้อภัย ที่เรียกว่า อภัยทาน^๕ การให้อภัยมีความหมายทั้งในเชิงรุก และเชิงรับ การให้อภัยในเชิงรับหมายถึงการให้ความไม่กล่าว การให้เช่นนี้จะทำให้การอยู่ร่วมกันนั้น ไม่ก่อให้เกิดความหวาดระแวง และสงสัยซึ่งกันและกัน การให้ในเชิงรุกหมายถึง การให้ยกโทษให้แก่คนอื่น ๆ ที่กระทำความผิดพลาดบกพร่อง เพื่อจะได้เปิดพื้นที่ความสัมพันธ์ให้สามารถเดินทางต่อไปได้ และสร้างสิ่งใหม่ๆ ร่วมกัน การให้อภัยนั้นเป็นการให้ที่สำคัญต่อภาวะการนำของตัวผู้นำเอง เพราะจะทำให้ผู้ตามกล้าที่จะทำ และตัดสินใจ อันเป็นการสร้างความมั่นใจต่อการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และหากเกิดความผิดพลาดอันเนื่องมาจากการขาดความเข้าใจ และขาดทักษะ ย่อมจะนำไปสู่การเรียนรู้ และพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้น การให้อภัยจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำในขั้นที่สาม

^๔ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้บังคับบัญชา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โรงนาบ้านไร่, ๒๕๕๕), หน้า ๓๖.

^๕ พุทธทาสภิกขุ, ทาน ศีล ภาวนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๓), หน้า ๒๙.

๔.๑.๒ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ศิลปะในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ศิลปะในการดำเนินชีวิต โดยศิลปะ หมายถึง การสํารวมกายวาจาให้เรียบร้อย ร้อย^๖ คือ การสํารวมพฤติกรรมทางกาย และการระมัดระวังในการใช้คำพูดต่อสาธารณะ เพราะ พฤติกรรมทั้งทางกายและวาจา นั้นจะมีผลต่อการเป็นแบบอย่าง (Role Model) ในการนำต่อกลุ่ม คนต่าง ๆ ในชุมชน และสังคม อีกทั้งจะนำมาซึ่งการเคารพนับถือ และเชื่อมั่นจากผู้อื่นเพิ่ม มากยิ่งขึ้น คำว่าศิลปะของผู้นำนั้น เป็นการสะท้อนแง่มุมส่วนตัวของผู้นำเองและสะท้อนแง่มุมของผู้นำที่ จะต้องฉายภาพความเป็นตัวตนต่อทั้งการควบคุมพฤติกรรมทั้งแสดงออก และการพูดต่อสาธารณะ ในขณะเดียวกัน หากมองในอีกมุมหนึ่ง ศิลปะเป็นหลักปฏิบัติที่สามารถยืนยันคุณค่าของตัวผู้นำเองว่า มีคุณลักษณะที่ทำให้สังคมเกิดความไว้วางใจได้

ด้วยเหตุนี้ ศิลปะ ๕ จึงเป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติ ทำให้กายวาจาเรียบร้อย งดงามอยู่ในระเบียบ^๗ และเป็นเครื่องหมายเบื้องต้นในการยืนยันคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ ทั้งในแง่ของการเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่ทุจริตคอร์รัปชัน การไม่เห็น แก่ประโยชน์ส่วนตนจนเป็นที่มาของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การยึดมั่นใน คุณค่าครอบครัวในฐานะเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนและสังคม การสื่อสารระหว่างกันและ กันบนฐานของความจริง และการไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุขตัวอย่างทั่วไปในยุคปัจจุบันจะ พบว่า ผู้นำ หรือผู้ปกครองจำนวนมากมักจะดำรงตัวดำรงตนบนฐานของศีลธรรมอันดีงามแต่การ ละเลยประเด็นนี้ มักจะนำมาซึ่งวิกฤติการณ์ที่ทำให้ผู้นำไม่สามารถแสดงภาวะการณนำได้อย่างเต็ม ภาควุมิ เช่น การแสดงออกในทางเพศที่ไม่เหมาะสมในทำเนียบขาวของนายบิล คลินตัน อดีต ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาต่อเจ้าหน้าที่ฝึกงานในทำเนียบขาว หรือแม้กระทั่งการที่นายแอนโทนี ไวนอร์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนิวยอร์กได้ใช้สื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือส่งภาพที่ไม่ เหมาะสมให้แก่สตรีจำนวนมาก และเมื่อความจริงปรากฏจึงส่งผลในเชิงลบและนำไปสู่การลาออก จากสภาผู้แทนราษฎรในที่สุด แม้ว่าจะมีความสามารถ และได้รับการพยากรณ์จากสื่อทั่วไปว่า อาจจะกลายเป็นคู่ชิงประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในอนาคตก็ตาม

ในอีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจ และเป็นข่าวไปทั่วโลก คือ ในขณะที่กำลังเข้าสู่พิธีของการ แลงถวายข้าวร่วมกับนายเซบาสเตียน ประธานาธิบดีชิลี นายเคลาส์ ประธานาธิบดีสาธารณรัฐ เช็กสนใจปากกาด้ามหนึ่ง จึงได้หยิบปากกาที่วางอยู่บนโต๊ะ โดยการสอดลงไปใต้โต๊ะ และสอดเข้า ไปในกระเป๋าเสื้อของตัวเอง ภาพดังกล่าวได้รับการถ่ายทอดออกไปสู่สาธารณชนจำนวนมาก

^๖ ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕/๑๑๒.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิตภัณณ์, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒๒.

จึงทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ พากันวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมดังกล่าวว่าเป็นการขโมยปากกา ถึงแม้ว่าจะมีการพยายามอธิบายว่า ผู้นำของท่านดังกล่าวมีสิทธิ์ที่จะได้รับมอบปากกาเป็นของที่ระลึกก็ตาม จะเห็นว่า ไม่ว่าจะมีการอธิบายเหตุผลเพื่อให้เกิดความชอบธรรมอย่างไรก็ตาม แต่สุดท้ายแล้ว ประธานาธิบดีท่านดังกล่าวได้รับผลกระทบจากปากกาด้ามเดียวที่ท่านชมชอบ แม้จะมีราคาค่างวดเพียงน้อยนิดก็ตาม ประเด็นนี้ทำให้เราเห็นว่า ผู้นำจำนวนไม่น้อยที่อาจจะสูญเสียลักษณะ และภาวะในการนำอันเนื่องมาจากพฤติกรรมของตนเองด้วยเข้าใจว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งเล็กน้อย เท่านั้น แต่จากตัวอย่างที่เกิดขึ้นในโลกนี้ สิ่งเล็กน้อยได้ทำงานภาพลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ของผู้นำจำนวนมาก^๘

๔.๑.๓ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้การบริจาดในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้การบริจาดในการดำเนินชีวิต โดยการบริจาด หมายถึง การที่จะเป็นผู้นำ หรือผู้ปกครองที่สมบูรณ์นั้น^๙ ผู้นำจำเป็นต้องเสียสละความสุขสำราญ หรือผลประโยชน์ และความต้องการส่วนตน หรือกลุ่มของตน โดยผู้นำที่แท้จริงนั้นสามารถเสียสละได้กระหม่อมทั้งชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า จงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ จงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต และจงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม^{๑๐} ซึ่งดำรงตนให้เหมาะสมแก่ความเป็นธรรมราชานั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเสียสละความสุข และผลประโยชน์ส่วนตน เพื่ออุทิศตัวอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของมหาชน ดังปฐมบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตรัสว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และทรงประพาดิพระราชมัญจนาภิเษก พระกาย พระวาจาให้ปราศจากโทษทั้งในการปกครอง อันได้แก่ กฎหมายและนิติราชประเพณี และในทางพระศาสนา อันได้แก่ เบญจศีลเสมอมาน^{๑๑} ถึงกระนั้น ผู้นำจำนวนหนึ่งได้ละเลยแนวทางดังกล่าว

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างพฤติกรรมของประธานาธิบดีฟิลิปปินส์ นายเบนิกโน อากีโนที่ มีความชื่นชอบรถสปอร์ต และในขณะเดียวกัน แม้ท่านจะครอบครองเป็นโสด แต่ท่านชอบสะสมรถสปอร์ต จำนวนมาก วันหนึ่ง เมื่อท่านเดินทางไปเปิดงานและเยี่ยมชมงานมอเตอร์โชว์ จึงเกิดความประทับใจรถสปอร์ตคันใหม่ จึงตัดสินใจซื้อรถอีกคันด้วยเงินส่วนตัวของท่านเอง แต่ปรากฏว่า ภายหลังที่ท่านขับรถคันดังกล่าวไปทำภารกิจต่าง ๆ จึงทำให้ประชาชนจำนวนมากออกออกมาประท้วงตามท้องถนนต่อพฤติกรรมดังกล่าว และเผาหุ่นรถสปอร์ตที่ท่านซื้อมาด้วยเงินส่วนตัว โดยให้เหตุผลว่า ในแต่ละปีนั้น ประชาชนจำนวนมากประสบกับปัญหาอุทกภัย และไร้ที่อยู่อาศัย

^๘ พระมหาพรหม ธรรมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง, หน้า ๔๓.

^๙ ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๓๕/๑๑๒.

^{๑๐} ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๔๓๐/๑๓๗.

^{๑๑} สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗๒-๒๗๓.

แต่ในทางกลับกันประธานาธิบดีได้เงินส่วนตัวไปซื้อรถสปอร์ตคันละหลายล้านบาท พฤติกรรมดังกล่าวจึงไม่น่าจะเหมาะสมต่อการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีที่ไม่สนใจความทุกข์ยากของประชาชน ในที่สุดแล้ว ประธานาธิบดีจึงตัดสินใจลาออกจากตำแหน่ง และนำเงินที่ได้ไปสร้างบ้านให้แก่ประชาชนได้อยู่อาศัย เพื่อรักษาความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อการดำรงตนในตำแหน่งประธานาธิบดีของตัวเอง ปราภฏการณ์เช่นนี้ได้กลายเป็นข้อเตือนใจแก่ผู้นำและปกครองว่า ในบางครั้งผู้นำอาจจะมีใจ และต้องการส่วนตน อีกทั้งผู้นำบางท่านอาจจะมีศักยภาพในการที่จะซื้อหาสิ่งต่าง ๆ มาตอบสนองความต้องการตนได้ แต่ถึงกระนั้น หากการดำเนินการดังกล่าวไม่สอดคล้องความเป็นไปในชุมชนหรือสังคมที่กำลังทุกข์ยากลำบากในด้านความเป็นจำเป็นขั้นพื้นฐาน ก็อาจจะทำให้ผู้นำไม่ได้รับการยอมรับในการดำรงตนในฐานะเป็นบุคคลที่จะต้องเสียสละประโยชน์สุขเพื่อกลุ่มคนอื่น ๆ ในชุมชนและสังคมได้^{๑๒}

สรุปแล้ว การเป็นผู้นำ หรือผู้ปกครองที่ดีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นด้วยการเตือนตัวให้พร้อมที่จะเป็นทั้งผู้เสียและผู้สละความสุขส่วนตน และยินยอมพร้อมใจที่จะอุทิศตนเพื่อจะทำหน้าที่อันจะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่มหาชนทั่วไป

๔.๑.๔ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความซื่อตรงในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความซื่อตรงในการดำเนินชีวิต โดยอาชวชะ หมายถึง ความซื่อตรง^{๑๓} ความซื่อสัตย์ไรรมารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน คำว่าซื่อตรงในบริบทนี้หมายถึงความซื่อตรงต่อธรรม ไม่ได้หมายถึงการซื่อตรงต่อคน ซึ่งลักษณะการซื่อตรงนั้นเหมือนกับกระสวยของการดำทุก เมื่อใดก็ตามที่คนดำทุกตันกระสวยเข้าไปในหูแล้ว ตัวกระสวยวิ่งตรงออกไปอีกด้านของหูโดยไม่ติดขัดกับด้านใดด้านหนึ่งของตัวผ้า ลักษณะเช่นนี้ เราเรียกว่าซื่อตรง คือไม่มีมารยา ทำงานด้วยความสุจริต จริงใจไม่หลอกลวงประชาชน^{๑๔}

ในสถานการณ์กลุ่มคนจำนวนมากจะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อความซื่อตรงว่า ขาดความยืดหยุ่น หัวโบราณ ทำให้ไม่มีเพื่อนพ้อง และผลของความซื่อตรงอาจจะทำให้ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน และวิชาชีพ ซึ่งความซื่อตรงในลักษณะดังกล่าวมักจะสะท้อนความซื่อตรงเทียม เพราะความซื่อตรงเทียมมักจะขึ้นตรงกับเงื่อนไขและปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์ แต่ความซื่อตรงแท้ นั้น จะไม่ขึ้นกับตัวแปรหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะในความเป็น

^{๑๒} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๔๖.

^{๑๓} ชู.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๑๔} พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร, วันพ่อแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อำนวยเวทการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐ - ๑๑.

จริงแล้ว ความซื่อตรงแท้จะขึ้นอยู่กับธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างที่อาจจะเทียบเคียงในประเด็นนี้ คือกรณีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความซื่อตรงระหว่างจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งวันหนึ่งเป็นวันเกิดของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เข้าไปหา ท่านจอมพล ป. ๑ พร้อมกับจูงสุนัข ๑ ตัว เพื่อมอบเป็นของขวัญให้แก่ท่านจอมพล ป.๑ เนื่องในวันเกิด และจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำเรียนจอมพล ป.๑ ว่า จะจงรักภักดี และซื่อตรงประดุจสุนัขตัวที่จูงมามอบให้ในวันนี้ แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการยึดอำนาจจากจอมพล ป.๑ ซึ่งข้ออ้างในการยึดอำนาจโดยภาพรวมอาจจะตีความได้ว่า ท่านให้ค่าความซื่อตรงยึดโยงกับผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง อันหมายถึง ท่านต้องการจะย่ำเตือนให้คนทั่วไปได้เข้าใจว่า ท่านซื่อตรงต่อธรรม จึงต้องดำเนินการในลักษณะนั้น

ในประเด็นเดียวกันนี้ นายโนห์ ภู เหยียน อดีตประธานาธิบดีของประเทศเกาหลีใต้ ได้ตัดสินใจกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตายอันเนื่องมาจากการที่ภรรยาของท่านและคนใกล้ชิดไปรับเงินสินบนของนักธุรกิจของคนอื่น และผลการสืบสวนได้ชี้ชัดว่าบุคคลใกล้ชิดของท่านได้เข้าไปเกี่ยวข้อง การกระทำผิดในลักษณะดังกล่าวจริง จึงทำให้ท่านตัดสินใจกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย และได้เขียนจดหมายเพื่อบอกเล่าความอับอายที่เกิดขึ้นแก่ตัวท่านที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาในการทำงานในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดี จะเห็นว่า ความซื่อตรงต่อธรรมนั้นจะดำรงอยู่บนฐานของความละเอียดซื่อสัตย์เป็นหลักของหิริโอตตัปปะ จึงทำให้ผู้นำรู้สึกทนต่อสภาพความอับอายที่เกิดขึ้นแก่ตัวเองและครอบครัวไม่ได้^{๑๕} นอกจากนี้ ความซื่อตรง จะเป็นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างใจไว้วางใจ แก่บุคคลทั่วไปที่เข้ามาเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับผู้นำ หรือผู้ปกครอง และเมื่อเกิดความไว้วางใจมากยิ่งขึ้นจะส่งผลต่อความความสัมพันธ์ ที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ระหว่างผู้นำกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม จากเหตุผลเช่นนี้ ผู้นำจึงจำเป็นต้องซื่อตรงต่อผู้ใต้ปกครองทุกคน โดยมิอาจแบ่งแยก หรือเลือกปฏิบัติที่จะซื่อตรงกับบางคน และไม่ซื่อตรงกับบางคน มิฉะนั้นแล้วผู้นำย่อมไม่สามารถที่จะทำให้ผู้ใต้ปกครองซื่อตรงต่อตัวผู้นำได้ทุกคนเช่นเดียวกัน^{๑๖}

๔.๑.๕ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความอ่อนโยนในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความอ่อนโยนในการดำเนินชีวิต โดยมีททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน^{๑๗} การที่ผู้นำจะต้องมีอัธยาศัย ไมตรีที่ไม่เย่อหยิ่ง หยาบคายกระด้าง ถือตัวถือตน มี

^{๑๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๕๐.

^{๑๖} พลตำรวจเอก วสิษฐ เดชกุญชร, วันพ่อแห่งชาติ, หน้า ๑๐ - ๑๑.

^{๑๗} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

ความงามสง่าในท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม ในการดำรงตัวดำรงตนเป็นผู้นำนั้น คุณลักษณะของความอ่อนโยนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปรับตัวท่าทีของผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่าทีดังกล่าวเริ่มต้นจากใจของบุคคลที่เป็นผู้นำที่พร้อมจะอ่อนน้อมถ่อมตน และเริ่มต้นที่จะอ่อนโยนเข้าไปหากลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อสร้างการยอมรับ และชักจูงกลุ่มคนต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายร่วมกัน เพราะการจะนำคนไปสู่เป้าหมายเดียวกันนั้น ย่อมเป็นไปได้โดยวิธีที่จะใช้ความแข็งแกร่งเป็นเครื่องมือในการเชื่อมสมาน นักคิดและนักปฏิบัติการณ์การเมืองคนสำคัญท่านหนึ่งในประเทศไทย คือ ศ.ดร.วิชณุ เครืองาม^{๑๘} ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำที่สมบูรณ์ว่า จะต้องประกอบไปด้วย จังหวะ เวลา เสนา จักขุม และธรรมะ การอ่อนโยนจะทำให้ผู้นำได้เสนาเข้ามาช่วยกิจการต่าง ๆ ของผู้นำที่มุ่งมั่นจะสร้างคุณประโยชน์ให้แก่องค์กรและสังคม ดังนั้น การจะโยนสิ่งดีและมีคุณค่าแก่คนอื่น ๆ นั้น จำเป็นที่จะต้อง อ่อนในเบื้องต้น เพราะหากผู้นำไม่สามารถที่จะปรับตัวปรับใจให้อ่อนแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะโยนสิ่งต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายที่เราต้องการและประสงค์จะให้เป็นไปได้

แนวทางที่เสนอโดย ดร.วิชณุ เครืองามได้นำเสนอนั้น สอดรับกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่เน้นให้ผู้นำจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแก่คนอื่น ๆ (นิสสยสัมปันโน) ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงจำเป็นต้องใช้ความอ่อนโยน คือ การวางตัวให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของตนเอง มีการคิดดี พูดดีทำดี และรู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักทำจิตใจให้เป็นกลาง ไม่เอนเอียงตามกระแส มีความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ประสบสุข^{๑๙} และเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ดังนั้น ผู้นำที่ดีจำเป็นต้องแสวงหามิตรมากกว่าการสร้างศัตรู เพราะศัตรูมีคนเดียวกับนับว่ามากเพียงพอที่จะขัดขวางและทำลายอุดมการณ์และความต้องการของผู้นำได้ ดังจะเห็นได้จากมหาตมะ คานธี อับราฮัม ลินคอล์น จอห์น เอฟ. เคนเนดี และมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ มหาบุรุษเหล่านั้น แม้จะสร้างคุณูปการด้านสันติภาพแก่โลกใบนี้ แต่ต้องสูญเสียชีวิตอย่างน่าเศร้าสลดเพราะมีศัตรูอย่างน้อยเพียงคนเดียวที่ทำหน้าที่ในการใช้ปืนสังหารด้วยความเกลียดชังอันเกิดจากอคติส่วนตัว ถึงกระนั้น ผู้นำจำนวนไม่น้อยที่หันมาแปรศัตรูให้กลายเป็นมิตร

ดังจะเห็นได้จากนายบารัก โอบามา ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาท่านปัจจุบัน ที่ครั้งหนึ่งแม้จะต่อสู้กับนางฮิลลารี คลินตัน เพื่อแย่งชิงการเป็นผู้แทนพรรคเดโมแครต แต่เมื่อนายโอบามาชนะนางฮิลลารี และแข่งขันกับนายจอห์น แมคเคน ผู้แทนพรรครีพับลิกัน จนได้รับการ

^{๑๘} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๕๓.

^{๑๙} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑.

เลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี นายโอบามาได้เชิญนางฮิลลารีให้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศด้วยวิธีการเชิญที่ไพเราะว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาจะโชคดีมาก หากนางฮิลลารีมารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะเห็นว่า คนโชคดีไม่ใช่ นายบารัก หากแต่เป็นชาวอเมริกาทั้งประเทศ และเมื่อเกิดการเจรจาเพื่อขอเคลียร์ศึกษาจากเกาหลีเหนือก็ดี หรือกรณีการระดมเงินเพื่อสนับสนุน และฟื้นฟูประเทศเฮติต่อเหตุการณ์แผ่นดินไหว นายบารักได้เชิญให้นายบิล คลินตันในฐานะสามีของนางฮิลลารีเข้ามาช่วยดำเนินการโดยตลอด^{๒๐}

ในกรณีของนายเนลสัน เมนเดลา อดีตประธานาธิบดีแอฟริกาใต้ก็เช่นเดียวกัน ภายหลังที่ติดคุกมาถึง ๒๗ ปี และเมื่อลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดีกับนายเคลิก ชนชาติผิวดำ ในฐานะที่เป็นประธานาธิบดีรักษาการที่ได้รับการสนับสนุนจากอเมริกา และอังกฤษ เมื่อเนลสัน ชนะการเลือกตั้ง ท่านได้แต่งตั้งให้เคลิกในฐานะเป็นคู่ปรับดำรงตำแหน่งเป็นรองประธานาธิบดีคนที่ ๑ ซึ่งหากวิเคราะห์โดยทั่วไปแล้วถือว่าเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการแย่งชิงตำแหน่งกลับคืน แต่ถึงกระนั้น เนลสันเองได้แสดงออกถึงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน โดยการสนับสนุนชาวผิวขาวซึ่งเล่นกีฬารักบี้ และเชิญคนแอฟริกาใต้มาร่วมกันเชียร์ จนในที่สุด ทีมรักบี้แอฟริกาใต้ สามารถเอาชนะคู่แข่งที่แสนแข็งแกร่งอย่างนิวซีแลนด์ ก้าวเป็นแชมป์รักบี้โลกในบ้านตัวเอง ยามที่ต้องการชัยชนะอย่างยิ่งยวด ได้สำเร็จ จนเป็นที่มาของการเรียกการแข่งขันนัดชิงชนะเลิศนี้ว่าเป็น

“การแข่งขันที่เปลี่ยนแปลงอนาคตของชาติ” นอกจากนี้แล้ว ตัวอย่างที่น่าสนใจอีกกรณีคือ ประโยคที่ว่า “วิธีการทำลายศัตรูที่ดีที่สุด คือ จงนำศัตรูมาเป็นมิตร” ซึ่งอับราฮัม ลินคอล์นในฐานะประธานาธิบดีคนที่ ๑๖ ของอเมริกาได้แสดงให้เห็นทุกคนได้ประจักษ์ โดยการเชื่อมไมตรีกับทหารหนุ่มที่มีชื่อว่าเอ็ดวิน แสตนตัน แม้ว่าเอ็ดวินจะดูร้าย และแสดงออกถึงความไม่เคารพอับราฮัมมาเพียงใดก็ตาม แต่เนื่องจากทหารหนุ่มท่านนี้เป็นผู้ที่เก่ง และมีความสามารถ เมื่อเกิดสงครามระหว่างชาวเหนือกับชาวใต้ในประเทศสหรัฐอเมริกา อับราฮัมมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชนในชาติ จึงพยายามที่จะเข้าไปพูดคุยด้วยความเยือกเย็น เคารพ และให้เกียรติอยู่ตลอดเวลา สุดท้ายแล้ว อับราฮัมจึงได้ทหารหนุ่มคนนี้เป็นหัวหน้าในการสร้างไมตรีกับกลุ่มคนต่าง ๆ ในอเมริกา และเอ็ดวินได้กลายเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาอเมริกาภายหลังที่อับราฮัม เสียชีวิตจากการลอบทำร้ายของกลุ่มคนที่เกลียดชัง^{๒๑}

การที่ผู้นำ หรือผู้ปกครองท่านใดก็ตามน้อมตัวน้อมตนเข้าไปหากกลุ่มบุคคลที่พยายามจะเรียกขานว่าตัวเองเป็นศัตรู โดยการมองให้ความใส่ใจว่า กลุ่มคนที่ปรากฏกายอยู่รอบข้างนั้น เป็นมิตรไม่ใช่ศัตรู ย่อมจะทำให้เกิดพื้นที่ในการสร้างความสัมพันธ์ในเชิงบวกได้ และที่สำคัญก็คือ

^{๒๐} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง, หน้า ๕๕.

^{๒๑} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง, หน้า ๕๗.

คนกลุ่มแรกที่จะพอใจจากท่าทีอ่อนโยนของผู้นำคือ ศัตรูนั่นเอง และเมื่อถึงจุดหนึ่ง คนหรือกลุ่มคนที่ได้รับการเรียกขานว่าเป็นศัตรูจะกลายเป็นที่คนกลับมาผู้นำ หรือผู้ปกครองว่า ราชา ได้อย่างสนิทใจ และพร้อมที่จะอุทิศตัวอุทิศตนกระทำการสิ่งต่างๆ เพื่อตอบแทนคุณค่าความดี และความไว้วางใจที่ผู้นำมีให้

กล่าวโดยสรุป กลุ่มคนทั่วไปอาจจะคิดเกลียดชังผู้นำ หรือมองว่า ผู้นำ เป็นศัตรูของเขาได้ แต่ผู้นำ หรือบุคคลที่จะก้าวขึ้นไปสู่การเป็นผู้นำ หรือผู้ปกครองนั้นไม่มีสิทธิ์แม้กระทั่งคิด หรือแสดงออกว่า กลุ่มคนทั่วไปนั้นเป็นศัตรูของเขา หรือแสดงออกซึ่งความโกรธ เกลียด เคียดแค้น ชิงชังกลุ่มคนอื่นๆ เพราะมีฉะนั้น ภาพลักษณ์ดังกล่าว จะมีผลต่อความชอบธรรมในการนำของตัวผู้นำทั้งในปัจจุบันและอนาคต ฉะนั้น หน้าที่หลักของผู้นำคือการน้อมกายและน้อมใจเข้าไปเชื่อมสมานไมตรีต่อคนกลุ่มต่างๆ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชนและสังคม ไม่ว่ากลุ่มคนต่างๆ จะมีฐานะยากดีมีจนมากน้อยเพียงใด หรือมียศถาบรรดาศักดิ์สูงต่ำมากน้อยกว่ากัน

๔.๑.๖ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความเพียรในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความเพียรในการดำเนินชีวิต โดยตปะ หมายถึง ความเพียร^{๒๒} พันมัวเมาด้วยเผากิเลส คือ แผลเผากิเลสตัณหาให้เข้ามาครอบงำจิต ระวังยับยั้งข่มใจ ไม่หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและการปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ สามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจในหน้าที่ให้สมบูรณ์^{๒๓} โดยผู้นำจำเป็นต้องฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้สามารถทนต่อกิเลส หรือสิ่งยั่วที่เข้ามากระทบจิตใจ ข่มใจมิให้ความอยากได้ (ตัณหา) อยากใหญ่ (มานะ) และจิตใจที่คับแคบ (ทิฐิ) เข้ามาครอบครอง และย้ายจิตใจ อีกทั้งมีจิตใจที่มั่นคงสามารถ ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นวิถีชีวิตที่เสมอดันเสมอปลาย และมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินกิจกรรมที่ทรงคุณค่าแก่บุคคลอื่น ๆ ในชุมชนและสังคม ข้อสังเกตประการหนึ่งต่อการดำรงตนของการเป็นผู้นำในสถานการณ์ปัจจุบัน และผู้นำมักจะตกอยู่ภายในอิทธิพล และก่อให้เกิดความหายนะทั้งในชีวิตและการทำงาน คือ “อำนาจ” ดังพระพุทธพจน์ว่า บุคคลได้ยศแล้วไม่พึงมัวเมา^{๒๔} ถึงกระนั้น ผู้นำจำนวนมากมักจะติดหล่มของอำนาจในด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าอำนาจที่เกิดจากหน้าที่การงาน และการเงิน

^{๒๒} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒ – ๒๔.

^{๒๔} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๕๔/๑๐๙.

ตัวอย่างสำคัญที่ชี้ชัดในประเด็นนี้คือ “อิคาร์ส” หนุ่มคนนี้ติดเกาะกับคุณพ่อตั้งแต่เยาว์วัย และมุ่งหวังที่จะออกจากเกาะ จึงพยายามปรารภเรื่องนี้กับคุณพ่ออย่างต่อเนื่อง ถึงกระนั้นคุณพ่อได้ย้าให้เตือนให้อิคาร์ส (Icarus) อดทน เพื่อรอให้ร่างกายลูกชายเข้มแข็งมากกว่านี้ เมื่อกาลเวลาผ่านไป หนุ่มอิคาร์สเติบโตใหญ่และมีร่างกายเข้มแข็งเพียงพอ พ่อจึงเริ่มนำชนนที่ตัวเองได้สะสมตั้งแต่อิคาร์สยังเยาว์วัยออกมาถักทอเป็นปีกนก และวันหนึ่งเมื่ออากาศแจ่มใส พ่อจึงชวน อิคาร์สขึ้นไปบนเขา และนำปีกนกที่ตัวเองถักไว้มารัดเอาไว้ที่แขนทั้งสองข้าง ในขณะเดียวกัน คุณพ่อได้เตือนอิคาร์สว่า เมื่อใช้ปีกทะยานออกจากเกาะไปแล้ว ให้รีบประคองปีก ร่อนลงโดยเร็ว อย่าทะยานบินขึ้นไปจนเหนือขอบเมฆ หลังจากนั้น ทั้งคู่จึงทะยานบินออกจากเกาะ ในขณะที่พ่อร่อนลงในพื้นที่ของทะเลแล้ว แต่อิคาร์สกลับเพลิดเพลินกับการบิน และได้กระพือปีกให้ลอยขึ้นไปเหนือเมฆขึ้นไปเรื่อยๆ ในขณะนั้น แสงอาทิตย์ได้สาดส่องไปที่ปีกทั้งสองข้าง และชนนบางส่วนเริ่มหลุดออกจากปีกนก เพราะพ่อไม่ได้บอกความจริงทั้งหมดด้วยเกรงลูกชายจะหวาดกลัวว่า พ่อไม่สามารถใช้เชือกรัดปีกนกทั้งหมดเข้าหากันได้ เพราะเชือกที่ใช้รัดนั้นมีจำนวนไม่เพียงพอ จึงต้องใช้ขี้ผึ้งยาเอาไว้ ในที่สุด อิคาร์สจึงตกลงไปตายในทะเลลึกอย่างน่าสยดสยอง^{๒๕}

จากแง่มุมของอิคาร์สทำให้เราได้เห็นแง่มุมบางประเด็นเกี่ยวกับคนที่เป็นผู้นำว่า ผู้นำส่วนใหญ่มักจะประสบความหายนะ เพราะความหลงใหลได้ปลื้ม และเพลิดเพลินกับอำนาจที่ตัวเองได้รับมา จนนำไปสู่การใช้อำนาจโดยขาดความยั้งคิดว่าสอดคล้องกับกฎหมาย จริยธรรม และกติกาสังคมหรือไม่ และหลายสถานการณ์ที่ผู้นำพยายามจะปิดให้ตัวเองมีอำนาจ และหน้าที่ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว อำนาจและหน้าที่ที่ผู้นำพยายามจะปิดนั้น อาจจะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น หากผู้นำไม่ระมัดระวังการใช้อำนาจ หรือใช้อำนาจหน้าที่เกินกว่าที่กฎหมายกำหนดแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเสี่ยงที่จะพลัดหลงเข้าไปสู่วังวนของความขัดแย้งและความรุนแรง ด้วยเหตุนี้ หากผู้นำไม่พยายามที่จะยับยั้งชั่งใจ เตือนใจ และระมัดระวังใจของตัวเองแล้ว ย่อมเป็นเรื่องยากที่ผู้นำจะพาตัวเองออกไปจากหุบเหวของความทุกข์ในบั้นปลาย ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้นำจำนวนมากประสบชะตากรรมหลังจากที่ตัวเองหมดอำนาจที่จะให้คุณหรือโทษแก่บุคคลอื่น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ผู้นำ หรือผู้ปกครองจึงต้องมีความยับยั้งชั่งใจในขณะที่ยึดมั่นของ ความอยากได้เข้ามากระแทกใจของตัวเอง มิฉะนั้นแล้ว ผู้นำเองจะไม่ต่างจากนกมวนที่ข้อมมาไม่ดี หรือขาดเทคนิคในการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ซับซ้อน จึงทำให้คู่ชกสามารถเลือกชก และน็อก คู่ปรับได้อย่างง่ายดาย เช่นเดียวกันผู้นำที่ได้รับแรงยั่วยุจากพลังของอำิสสินจ้างหรือลาภและ

^{๒๕} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๖๑.

สักการะ หากจิตขาดภูมิคุ้มกัน หรือขาดการยับยั้งชั่งใจแล้ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะคล้อยตามแรง ผลักของสิ่งชั่วร้าย ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงต้องมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีฤทธิ์เดชในการเพิกกิเลส คือความอยาก ได้โดยไร้ขีดจำกัด โดยไม่สอดคล้องกับกฎหมายของบ้านเมือง ผู้นำจึงจำเป็นต้องใช้เดชโดยการเพิกกิเลสไม่ให้เข้ามาครอบครองและกินพื้นที่ของคุณธรรมความดีที่สะสมมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

๔.๑.๗ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความไม่โกรธในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความไม่โกรธในการดำเนินชีวิต โดยอภิกโกธะหมายถึง ความไม่โกรธ^{๒๖} ผู้นำ หรือผู้ปกครองไม่ควรแสดงอาการเกรี้ยวกราด และตกลูกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความโกรธ เพราะผลเสียที่ตามมาจะก่อให้เกิดการวินิจฉัยความ หรือตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความผิดพลาดจนสูญเสียความเป็นธรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า บุคคลฆ่าความโกรธเสียได้ ย่อมอยู่เป็นสุข^{๒๗} เหตุผลสำคัญที่พระองค์ต้องตรัสเช่นนี้ก็คือด้วยเหตุที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำไม่สามารถฆ่าความโกรธเกลียดได้ ความโกรธจะกลายเป็นอาวุธสำคัญที่จะเข้ามาทิ่มแทงผู้นำ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้นำเกิดความโกรธ เกลียด หรือชิงชัง จะทำให้ ความรักไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มกำลัง เพื่อที่จะเปิดพื้นที่ของหัวใจให้ผู้นำมอง หรือประเมินค่ากลุ่มคนอื่น ๆ ในฐานะเป็นเพื่อนร่วมโลกที่ต้องเกิด แก่ เจ็บ และตายเฉกเช่นเดียวกัน การย่ำเตือนให้ผู้นำระงับความโกรธย่อมหมายถึงการเปิดโอกาสโอกาสให้ผู้นำเริ่มต้นที่จะรักคนอื่นมากยิ่งขึ้น เพราะในความเป็นจริงแล้ว การรักคนอื่นมีค่าทั้งไปทั้งกลับ เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำรักคนอื่น ห่วงใยและใส่ใจผู้อื่น ผู้อื่นจะหันกลับมาใส่ใจ และรักผู้นำหรือผู้ปกครองเหล่านั้นเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ ธรรมชาติจึงย่ำสอนให้ผู้นำจำเป็นต้องระงับความโกรธ คือ ไม่เกรี้ยวกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจักษ์ใจ^{๒๘} และเปิดโอกาสให้หัวใจตัวเองได้เรียนรู้ที่จะรักคนอื่นมากยิ่งขึ้น

วรรณคดีเรื่อง สามก๊ก ในตอนที่ว่าด้วย “การยึดเมืองของเตียวหุย” นั้น ได้สะท้อนแง่มุมบางประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ขงเบ้งได้วางแผนให้เตียวหุยไปยึดเมืองชายแดนที่ติดกับโจโฉเพื่อทำเป็นเขตกันชน และได้ส่งเตียวหุยไปยึดเมืองพร้อมกับสั่งการว่า “การยึดเมืองนั้นไม่ได้หมายถึงยึดพื้นที่ของเมือง แต่หมายถึงการยึดใจพลเมือง” เมื่อเตียวหุยยึดเมืองได้สำเร็จ แทนที่จะจดจำคำย่ำเตือนของขงเบ้ง แต่ได้ใช้เวลาจำนวนมากเสพสุรามย์ แสดงอาการโกรธเกรี้ยว

^{๒๖} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๒๗} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๗๑/๗๙.

^{๒๘} พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ), ทศพิธราชธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒ – ๒๕.

เขี่ยนตีพลทหาร จึงทำให้ทหารกลุ่มหนึ่งอดทนต่อพฤติกรรมดังกล่าวไม่ไหว จึงมอบเหล่าเตียมหุย จนหลับไหลไม่ได้สติ และดำเนินการตัดคอเหียวหุยไปส่งให้โจโฉเพื่อสร้างความดีความชอบ^{๒๙}

จะเห็นว่า การยึด หรือครอบครองที่แท้จริง ไม่ได้มีนัยที่หมายถึงการยึดแต่เพียง สัญลักษณ์เชิงกายภาพภายนอกเช่น การยึดสถานที่ทำงาน หรือยึดองค์กร หากแต่เป็นการยึดในเชิงคุณภาพซึ่งหมายถึงจิตใจของคนกลุ่มคนที่ทำงานในองค์กรหรือประเทศชาติบ้านเมือง ฉะนั้น การแสดงอาการโกรธ เกลียด เคียดแค้น ชิงชัง และด่าทอกันและกันด้วยความโกรธ ย่อมไม่สามารถที่จะทำให้อำนาจได้แนวร่วมในการสร้างคุณประโยชน์แก่ชุมชน หรือองค์กรได้ เพราะเมื่อใดก็ตามที่ผู้นำโกรธเคือง จะเปิดโอกาสให้สมองซีกขวาทำงานหนักมากขึ้น จนเป็นเหตุให้สมองซีกซ้ายไม่ได้มีโอกาสได้ใช้ปัญญาในการคิด นึก ตรึกตรองข้อดี และข้อเสีย เมื่อสมองซีกขวาทำหน้าที่ในการโกรธเกลียด ย่อมทำให้ความโกรธเกลียดกินพื้นที่ที่สมองซีกซ้ายมาจนทำให้ความโกรธเกลียด บดบังพลังของปัญญาของสมองซีกซ้ายเสียสิ้น จนทำให้อำนาจไม่สามารถที่จะใช้ปัญญาในการคิด วิเคราะห์เหตุ ผล ต้น ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน จนนำไปสู่การคิด การพูด และการแสดงออกในเชิงลบซึ่งจะก่อให้เกิดผลเสียต่อภาพลักษณ์โดยรวมของตัวผู้นำ แรงมของความโกรธเกลียดนั้น อุปมาเช่นเดียวกับการที่เราตีลูกบอลเข้าฝาผนัง หากเราตีด้วยความรุนแรง ลูกบอลอาจจะกระดอนกลับมากระแทกใบหน้าของเรา ฉนั้นใด การที่ผู้นำแสดงอาการโกรธ เกลียด เคียดแค้น ชิงชังผู้อื่นอย่างรุนแรง ย่อมทำให้อำนาจของภาพของความโกรธ เกลียด และชิงชังของบุคคลอื่นๆ ย้อนกลับมาหาผู้นำ หรือผู้ปกครองได้เช่นเดียวกัน และบางครั้ง ผู้นำอาจจะต้องสังเวกชีวิตต่อความโกรธเกลียดเช่นเดียวกันเลยทีเดียวได้ประสพมาแล้ว

๔.๑.๘ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความไม่เบียดเบียน ในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความไม่เบียดเบียนในการดำเนินชีวิต โดยอวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียน^{๓๐} คือ ไม่มีการกระทำอันเบียดเบียนอันกระทบกระทั่งตนเองหรือผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่นนั้นรู้จักกันดี แต่ที่เบียดเบียนตนเองนี้บางทีก็ไม่ค่อยจะรู้จัก คือถ้าเป็นการทำตนเองให้ลำบากเปล่า ๆ ก็เป็นการเบียดเบียนตนเอง เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำให้ตนเองลำบาก เหมือนที่ทำกันเกินกว่าเหตุ ทำแต่พอดีก็ไม่ต้องมีความลำบาก ถึงจะมีความลำบากก็ไม่ใช่ว่าเป็นความลำบากที่ว่าเหลือที่จะทนทานหรือจนกระทั่ง^{๓๑} และการไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงอำนาจขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่

^{๒๙} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง, หน้า ๖๗.

^{๓๐} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๓๑} พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญฺญ), ทศพิธราชธรรม, หน้า ๒๒ - ๒๕.

พระราชารัฐผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง คำว่า “การเบียดเบียน” ในบริบทนี้ อาจจะ มีนัยที่เกิดขึ้นจากตัวผู้นำเข้าไปเบียดเบียนโดยตรง และเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่ใกล้ชิดผู้นำได้ใช้อำนาจหน้าที่เข้าไปเบียดเบียนกลุ่มคนอื่นโดยมิชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินนโยบายสาธารณะของผู้นำ หรือผู้ปกครองที่ขาดความรอบคอบ และขาดป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตอย่างครบวงจร จึงเปิดโอกาสให้เกิดการเบียดเบียน และเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันตามมา

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในประเด็นนี้ คือ “กรณีการปฏิวัติดอกมะลิ”^{๓๒} จุดเริ่มต้นที่สำคัญประการหนึ่งของการล่มสลายของผู้นำทั้งในประเทศตุนีเซีย และตะวันออกกลางนั้น จุดเริ่มแรกมีต้นเค้ามาจากการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมของตำรวจเทศกิจหญิงคนหนึ่งในประเทศตุนีเซีย จนนำไปสู่การเบียดเบียนบุคคลอื่นโดยการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมเข้าไปบีบบังคับเรียกรับผลประโยชน์จากหนุ่มชายผลไม้ที่ชื่อ “เบอะซีซี” เมื่อเขาไม่สามารถที่จะสนองตอบต่อความต้องการของเทศกิจหญิงต่อการเรียกรับสินบนได้ จึงทำให้เธอตัดสินใจจับ และยึดของกลางที่เป็นรถขายผลไม้ ตาซัง และผลไม้ทั้งหมด

ผลจากการได้รับการปฏิบัติดังกล่าว จึงทำให้เขาตัดสินใจไปเรียกร้องความเป็นธรรมจากผู้ว่าฯ แม้ว่าเขาจะเรียกร้องขอเข้าพบผู้ว่าฯ แต่ก็ไม่มีโอกาสได้พบทำให้เขายื่นคำขาดว่า “หากผู้ว่าฯ ไม่ออกมารับเรื่องร้องเรียนภายในบ่ายสามโมง เขาจะตัดสินใจฆ่าตัวตาย” เมื่อเวลาเดินทางมาถึงเวลาที่เขากำหนดไว้ แต่ผู้ว่าฯ ไม่ออกมาพบจึงทำให้เขาใช้น้ำมันที่เตรียมตัวมาราดร่างกาย และจุดไฟเผาตัวตาย ผลจากการเผาตัวเอง ทำให้ไฟไหม้ร่างกายไปเกือบ ๙๐% และแม้จะพยายามรักษาเพียงใด สุดท้ายแล้วเขาก็สิ้นใจตายอันเกิดจากบาดแผลที่เกิดจากไฟไหม้ ประเด็นที่เทศกิจหญิงปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบจนนำไปสู่การเบียดเบียนเบอะซีซี และเป็นที่มาของการเผาตัวเองจนเสียชีวิตนั้น ได้ก่อให้เกิดสถานการณ์ที่เรียกว่า “ฤดูใบไม้ผลิแห่งชาตอาหรับ”

เพราะประชาชนจำนวนมากได้ลุกขึ้นเดินขบวนเพื่อโค่นล้มอำนาจของผู้ปกครองในตะวันออกกลางโดยเริ่มจากประเทศตุนีเซียไปถึงประเทศต่างๆ เช่น อียิปต์ ลิเบีย เยเมน บาห์เรน ซีเรีย อัลจีเรีย จอร์แดน และเลบานอน เหตุผลในการเดินขบวนเพื่อโค่นล้มอำนาจนั้นมีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนจำนวนมากรับรู้ได้ว่า ผู้นำประเทศเหล่านั้นใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมในการบริหาร อีกทั้งปล่อยปละละเลยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติราชการโดยใช้อำนาจเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ด้วยการทุจริตต่อหน้าที่ จนนำไปสู่การล่องละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของผู้ประชาชน

จะเห็นว่า การใช้อำนาจที่ปราศจากการชอบธรรมเข้าไปเบียดเบียนคนอื่นนั้น แม้จะเริ่มต้นจากเทศกิจหญิงคนหนึ่ง แต่ก็ทำให้เราได้เห็นถึงอำนาจการทำลายแบบสะท้านกลับได้

^{๓๒} พระมหากษัตริย์ ธรรมนูญ, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง, หน้า ๗๑.

อย่างน่าสะพรึงกลัว ฉะนั้น การที่ผู้นำ หรือผู้ปกครองได้ใช้อำนาจ หรือหน้าที่ที่กฎหมายไม่ได้กำหนดเข้าไปกระทำการเบียดเบียนกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมนั้น ย่อมจะเกิดผลเสียตามมา ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า บุคคลตั้งใจค้นหาทั่วทุกทิศ ก็ไม่พบใครที่โหดร้ายยิ่งกว่าตนเลย สัตว์เหล่าอื่นก็รักตนมากเช่นนั้นเหมือนกัน^{๓๓} เพราะการเบียดเบียนจะเป็นเปิดโอกาสให้เกิดการเอาผิดเอาเปรียบ รังแกข่มเหงซึ่งกันและกันอย่างไร้ขีดจำกัด ด้วยเหตุนี้ การเป็นผู้นำจึงต้องหยุดยั้งการเบียดเบียนเพื่อนร่วมโลกและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนต่างๆ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้ชุมชน และสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔.๑.๙ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความอดทนในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความอดทนในการดำเนินชีวิต โดยขันติ หมายถึง การอดทน^{๓๔} คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไรก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยัด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม การอดทนเป็นคุณสมบัติอันล้ำค่าอีกประการหนึ่งของผู้นำ ในพระพุทธศาสนาถือว่า “ความอดทนเป็นธรรมที่ทำให้ผู้นำเกิดความงาม” สิ่งสำคัญของผู้นำ หรือผู้ปกครองคือ “ความนิ่ง” เราจะหาความนิ่งได้จากที่แห่งใด หากเราไม่สามารถหาได้จากความอดทน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอดทนเพื่อที่จะรอจังหวะเพื่อวิเคราะห์เหตุ ผล ต้น ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคลต่างๆ ที่เข้ามาแวดล้อม จะเห็นว่าในขณะที่ผู้นำกำลังเผชิญหน้ากับแรงเสียดทานอย่างต่อเนื่องและรุนแรงนั้น คุณสมบัติสำคัญที่จะก่อให้เกิดชัยชนะ หรือพ่ายแพ้คือความอดทน คืออดทนต่อกระแสอุปสรรคที่มากกระทบ ตลอดถึงอดทนต่องานที่ตรากตรำต่อความเหนื่อยยาก ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อแท้ไม่ท้อถอย ไม่หมดกำลังใจ ไม่ละทิ้งกิจการงานที่ทำโดยชอบธรรม นี่เป็นคุณสมบัติของผู้นำ^{๓๕}

เนลสัน เมนเดลา (Nelson Mandela) อดีตประธานาธิบดีของแอฟริกาใต้ และเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ เป็นตัวแบบ (Role Model) ท่านหนึ่งที่น่าสนใจ และเรียนรู้ เพราะถือว่าท่านเป็นแบบอย่างของผู้นำที่ดำเนินชีวิต โดยการเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เข้ามาทดสอบชีวิตด้วยความอดทน ผู้นำท่านนี้ติดคุกยาวนานกว่า ๒๗ ปี และที่น่าสนใจคือ ท่านเป็นประธานาธิบดีเมื่ออายุ ๗๔ ปี ท่านกล่าวอยู่เสมอว่า “การติดคุกทำให้ผมเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น”

^{๓๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๙/๑๓๗.

^{๓๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

^{๓๕} พระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), ๙๙ ธรรมวาทะ – ข้อคิด, (กรุงเทพมหานคร : เสี่ยงการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗ – ๒๐.

ผลจากการอยู่ในคุก ๒๗ ปีทำให้ท่านได้มีโอกาสตรึกตรองการใช้ชีวิตในช่วงของวัยหนุ่ม ที่มุ่งหวังที่จะต่อสู้กับคนผิวขาวเพื่อที่จะเอาชนะให้ได้ โดยไม่ได้สนใจว่า “วิธีการที่จะได้มาซึ่งชัยชนะนั้นก่อให้เกิดความสูญเสียชีวิต เลือดเนื้อ และทรัพย์สินจำนวนมากก็ตาม” การอยู่ในคุกทำให้ท่านคิดหาวิธีการที่จะต่อสู้กับคนผิวขาวในรูปแบบใหม่^{๓๖}

ท่านเริ่มต้นด้วยการเรียนภาษาอังกฤษ เพื่อที่จะได้เข้าใจความคิดและวัฒนธรรมอังกฤษ ดังวลีที่ท่านย้ำเสมอว่า “ถ้าคุณพูดกับผู้ชายคนหนึ่งด้วยภาษาที่เขาพอจะเข้าใจได้ ภาษานั้นจะสัมผัสได้อย่างมากเพียงแค่หัวของเขา แต่ถ้าคุณใช้ภาษาของเขาพูดกับเขา ภาษานั้นจะสัมผัสได้ถึงใจของเขา” ในขณะเดียวกัน ท่านอดทนที่จะเรียนรู้ และอยู่ร่วมกับชนชาติผิวขาวที่เข้ามายึดครองพื้นที่ของแอฟริกาใต้ได้อย่างสันติสุข จะเห็นว่า ผู้นำจะต้องดำเนินชีวิตด้วย “ความอดทน” ทั้งในองค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เนลสันได้พิสูจน์ให้ผู้นำทั่วโลกได้เห็นถึงคุณธรรมข้อนี้ได้เป็นอย่างดี รวมไปถึงมหาตมะ คานธี ที่ท่านได้พิสูจน์ให้ชาวอังกฤษและคนทั่วโลกได้ตระหนักรู้ถึงความอดทนต่อการเรียกร้องเอกราชจากประเทศอังกฤษโดยมิได้ผูกใจเจ็บต่อการกระทำของทหารอังกฤษที่ได้สั่งจำคุกผ่านประโยคที่ว่า “ผู้อ่อนแอไม่สามารถให้อภัยใครได้ เพราะการให้อภัยเป็นความเข้มแข็งอดทนของผู้นำเท่านั้น”

กล่าวโดยสรุปแล้ว จุดสำคัญเกี่ยวกับความอดทนของผู้นำนั้น หมายถึง การอดทนต่อวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาพิสูจน์ใจของผู้นำ ความอดทนทำให้ผู้นำเกิดความงัดแงะ และนั่งสงบมากยิ่งขึ้น เพราะจิตใจที่นิ่งสงบจะเป็นตัวแปรสำคัญให้ผู้นำได้ใช้เวลาในการคิด นึก ตรึก ตรองทางเลือกต่าง ๆ ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะก้าวข้ามปัญหาอุปสรรค และนำองค์กร ชุมชนและสังคมไปสู่เส้นทางที่อุดมไปด้วยความหวัง และมีทางออกมากยิ่งขึ้น

๔.๑.๑๐ วิเคราะห์แนวทางการประยุกต์ใช้ความเที่ยงธรรมในการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ความเที่ยงธรรมในการดำเนินชีวิต โดยอวีโรธนะ หมายถึง ความเที่ยง^{๓๗} คือ การวางใจให้หนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความ เอนเอียงหวั่นไหว เพราะถ้อยคำที่ดี ร้ายลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรมคือความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรมคือระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดี ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป หลักการของการเป็นผู้นำในข้อนี้ถือได้ว่าเป็นหลักการขั้นสูงสุดสำหรับบุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้ง หรือสมมติขึ้นสู่ตำแหน่งของผู้นำ และผู้นำจำเป็น

^{๓๖} พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๗๖.

^{๓๗} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๑๗๕/๑๑๒.

จะต้องยึดหลักการนี้เอาไว้ให้มั่นคง คำถามมีว่า “เพราะเหตุใด ผู้นำจะต้องยึดหลักการนี้ให้มั่นคง” คำตอบคือ กลุ่มคนจำนวนมากที่เกิดความขัดแย้ง และต้องการทางเลือก หรือทางออกที่เหมาะสม นั้น จำเป็นจะต้องหากกลุ่มคนที่ชี้ขาดหรือตัดสินใจเลือกแนวทางอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแม้กระทั่งเกิดความไม่เข้าใจขึ้นมาในองค์กร กลุ่มคนที่อยู่ภายในการบริหารงานขององค์กรจะคำนึงถึงผู้นำในองค์กรเป็นกลุ่มแรก เพื่อให้ดำเนินการชี้ทางออก รวมไปถึงแนวปฏิบัติของคนในองค์กร

ด้วยเหตุนี้ ผู้นำจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหนักแน่น เพื่อดำรงตนอยู่ในครรลองแห่งความเที่ยงธรรม เพราะความเที่ยงธรรมของผู้นำนั้น หมายถึง การไม่คลาดเคลื่อนไปจากธรรมด้วยแรงผลักดันของอคติ ๔ คือ

- (๑) การลำเอียงเพราะรัก
- (๒) การลำเอียงเพราะโกรธเกลียดเคียดแค้น
- (๓) การลำเอียงเพราะลุ่มหลง
- (๔) การลำเอียงเพราะความกลัว^{๓๘}

กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะแบบอย่างประการหนึ่งของการมีให้ผู้นำตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความอคติ คือ “เลดี้จัสติส”^{๓๙} ซึ่งศาลสถิตยุติธรรมทั่วโลกมักจะนำรูปปั้นของเธอไปประดิษฐานไว้หน้าศาลทั้งในยุโรป และอเมริกา ลักษณะส่วนใหญ่ของเลดี้จัสติสจะใช้ผ้าปิดตาทั้งสองข้างซึ่งหมายถึงการป้องกันมิให้เกิดอคติในใจในขณะที่กำลังดำเนินการชี้ถูกและผิด มือหนึ่งถือดาบซึ่งหมายถึงการตัดสินด้วยความเด็ดขาด อีกมือหนึ่งถือตราซึ่งหมายถึงการทรงความเที่ยงตรงที่สะท้อนถึงการตัดสินด้วยความเที่ยงธรรม เพื่อให้ผู้นำสามารถข่มคนที่ควรข่ม และยกย่องบุคคลที่ควรยกย่อง^{๔๐}

ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการดำรงตนของผู้นำ หรือผู้ปกครองในข้อที่ ๑๐ นี้จึงเน้น และให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติหน้าที่ และการใช้อำนาจด้วยความหนักแน่นซึ่งแฝงเอาไว้ด้วยความเที่ยงธรรม และพร้อมที่จะหยิบบี้นความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในองค์กร ชุมชน และสังคม โดยไม่มีการแบ่งแยกให้เกิดความแปลกแยก และแตกแยกกันที่สุดในที่สุด ความหนักแน่นจะเป็นปราการในการป้องกันความไว้วางใจเพื่อมิให้ผู้คนในสังคมเกิดความหวาดระแวงสงสัยในพฤติกรรมของผู้นำต่อการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผล หรือข้ออ้างอย่างใดอย่างหนึ่ง และหากผู้นำสามารถดำรงตนอยู่บนฐานของหลักการข้อนี้แล้ว เชื่อกันว่า จะทำให้ความสัมพันธ์ของสังคมที่อาศัยร่วมกันได้รับการพัฒนาให้เป็นไปในเชิงบวก และทำให้สังคมมีภูมิคุ้มกันมากยิ่งขึ้น

^{๓๘} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗/๒๙.

^{๓๙} พระมหาพรหมชา ฐมมหาโส, ทศพิธราชธรรม : ๑๐ ตัวชี้วัดสำหรับผู้นำองค์กร, หน้า ๘๒.

^{๔๐} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๙/๕๙๗.

หลักการทั้ง ๑๐ ข้อข้างต้น เป็นหลักปฏิบัติสำหรับการกำกับ ควบคุม และพัฒนา
 อารมณ์ของผู้นำให้มีความฉลาดทางอารมณ์มากยิ่งขึ้น เหตุผลสำคัญเพราะผู้นำ หรือผู้ที่ทำให้
 ผู้อื่นเกิดความพอใจตามที่เรียกขานว่าราชา นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีจิตใจที่สงบนิ่ง ในขณะที่
 เผชิญหน้ากับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบจิตใจของตัวเอง ความนิ่งจึงมีผลต่อการตัดสินใจอย่าง
 ใดอย่างหนึ่งของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นราชา

สรุปความว่า หลักทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม ก็สามารถนำมาเป็นแนวคิดในการ
 แก้ปัญหาความขัดแย้งได้เป็นอย่างดีที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ประสงค์จะเป็นคุณธรรม
 สำหรับพระราชาและผู้ปกครอง ผู้นำ ๑๐ ประการ คือ (๑) ทาน การให้ในที่นี้ หมายถึง ให้วัตถุ
 ภายนอก (๒) ศีล แปลว่า ภาวะปกติไม่มีอะไรวุ่นวาย (๓) การบริจาค คือการให้ ซึ่งเป็นการให้
 ในทางจิตใจไม่ต้องมีผู้รับก็ได้ ซึ่งต่างจาก ทาน ซึ่งให้อย่างมีผู้รับ (๔) ความซื่อตรง เป็นความ
 เปิดเผยไม่เกิดโทษภัย เป็นที่ไว้วางใจของบุคคลทั่วไป (๕) ความอ่อนโยน เป็นความอ่อนโยน
 ภายนอกและต่อบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ต่อกัน มุ่งประโยชน์ต่อทุก
 ฝ่าย (๖) ความเพียร คือวิริยะ ไม่ท้อถอย มีความบากบั่น มีคุณสมบัติเหมาะสมแก่ความสำเร็จ
 พง (๗) ความไม่โกรธ คือความไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่น (๘) ความไม่เบียดเบียนหรือ อวิหิงสา ได้แก่
 การไม่กระทบตนและผู้อื่น หรือไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น (๙) ความอดทน หรือขันติ ซึ่ง
 มีความหมายว่า ทนได้ คอยได้ เมื่อคอยได้ทนได้ ย่อมสมควรแก่ความเป็นผู้ที่ทำอะไรสำเร็จ ยิ่ง
 เป็นผู้ใหญ่ด้วยแล้วต้องอดทนต่อความไม่ฉลาดของผู้น้อยเป็นอย่างมาก (๑๐) ความไม่คลาดธรรม
 หรือ อวิโรธนะแปลว่า ความไม่มีพิรุณ คือไม่มีความผิดไปจากแนวทางที่ถูกต้อง ที่จะนำมาซึ่ง
 ความผิดพลาดทั้งปวง ดังได้อธิบายมาแล้ว